

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувача ступеня доктора філософії Бабіча Олександра Вячеславовича на тему «Населення Одеси у 1941–1944 рр.: динаміка, рефлексії на окупацію, стратегії виживання» за спеціальністю 032 «Історія та археологія»

1. Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт Університету.

Історія Другої світової війни залишається однією з актуальних в історичній науці, незважаючи на її потужну історіографічну спадщину. В умовах зовнішньої багаторічної воєнної агресії закономірним є інтерес до історичного досвіду, поведінки населення українських земель за умов окупації. Стратегії виживання населення в окупації на макроісторичному рівні вже були предметом пильної уваги істориків, проте регіональний аспект цієї проблеми стає одним із найбільш актуальних напрямів історичної науки. Становище населення Одеси в період окупації 1941–1944 рр. представляє особливий інтерес, обумовлений специфікою статусу міста, структури його населення, яке зберегло свою традиційну адаптивність до змінюваних обставин. Одеса стала центром румунської окупаційної зони Трансністрії, що обумовило певні особливості як організації міського життя, так і формуванні траєкторій групових та особистісних стратегій виживання мешканців міста.

Наукова значимість досліджуваної проблеми актуалізується формуванням нової парадигми Другої світової війни, що свідчить про подолання «кризи» в сучасній українській історіографії. У сучасних історичних дослідженнях значна увага приділяється питанням повсякдення особистості і соціуму, які є суб'єктами історичного процесу. Одним з важливих напрямків є практики виживання мешканців українських міст і регіонів упродовж років війни. Зокрема, повсякденне життя населення Одеси у період 1941–1944 рр. й досі залишається малодослідженою і контрверсійною сторінкою Другої світової війни.

Суспільний інтерес до теми визначається тривалою завуальованістю комуністичною ідеологією та партійною історіографією неупередженого змісту й особливостей партизанської підпільної боротьби в Одесі. Сучасні ж дослідження поступово долають міфологеми радянського часу стосовно діяльності партизанів і підпільників, відкриваючи нові сторінки подій Другої світової війни території України. Зокрема, постає необхідність дослідження стратегій взаємодії з окупаційною владою, якими послуговувалися мешканці Одеси для забезпечення свого виживання.

Тему дисертації затверджено науково-технічною радою ЧНУ імені Юрія Федьковича, протокол № 5 від 26 квітня 2021 року.

Представлене дослідження виконано в рамках наукової теми «Актуальні питання історії та історичної регіоналістики України» (номер державної реєстрації 0116U004617) кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного й об'єктивного аналізу джерельного матеріалу та наукової літератури дослідити процес становлення й діяльності «Просвіт» на Волині в період 1917–1936 років та визначити їхню роль у національно-культурному розвитку краю, простежити багатий ідейно-теоретичний спадок просвітянського руху для сучасної української нації.

Завдання:

- обґрунтувати основні причини й умови становлення «Просвіт» на Волині;
- з'ясувати структуру та ідейні засади просвітянського руху на Волині в досліджуваний період;
- охарактеризувати національну політику у Другій Речі Посполитій та простежити її вплив на умови існування й діяльність волинських «Просвіт»;
- проаналізувати основні тенденції та причини польської антиукраїнської політики загалом і переслідування «Просвіт» зокрема;
- окреслити роль волинських «Просвіт» у культурно-освітньому житті українців та в процесі українізації Православної церкви на Волині;

- простежити вплив «Просвіт» на формування національної свідомості й патріотизму серед волинян;
- з'ясувати, чи змогли «Просвітянські хати» стати альтернативою ліквідованим «Просвітам».

Об'єктом дослідження є соціальні процеси і явища в Україні періоду окупації під час Другої світової війни.

Предметом дослідження постає населення Одеси періоду окупації під час Другої світової війни як соціокультурний феномен, його демографічні характеристики, рефлексії на окупацію та стратегії виживання у період 1941–1944 рр.

Методи дослідження. Методологія дослідження окресленої проблеми зумовлюється її предметом, метою та конкретними задачами. Методологічну основу дисертаційного дослідження склали діяльнісний та ціннісний підхід, загальнонаукові принципи об'єктивності та історизму пізнання. У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові методи: дедукції, індукції, аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, системний тощо що дало змогу охопити значний обсяг емпіричного матеріалу, забезпечивши аргументовані висновки, обґрунтування теоретичних положень дисертації, верифікація наявної джерельної бази тощо.

Методи дослідження ґрунтуються на діалектичних принципах наукового пізнання: об'єктивності, історизму, багатофакторності, наукової системності, взаємозв'язку внутрішніх і зовнішніх чинників у розвитку науки. Застосовано в дисертації також принципи формальної логіки, враховано концептуально важливі розробки, теоретичні висновки й узагальнення, що сприяли осмисленню принципових положень роботи.

В основу дисертаційного дослідження покладено низку наукових методів та принципів, властивих сучасній історичній науці: порівняльно-історичний, типологічний та індуктивний методи, метод системного аналізу. Окрім того, методи дослідження залежали від специфіки проблематики, поставленої мети та конкретних завдань роботи. Чимало конкретних наукових завдань вирішено за допомогою методичного набору інших наук.

При складанні таблиць, виявленні динаміки та обробці абсолютних і відносних величин застосовувався статистичний метод. Широко застосований у роботі описовий метод дав змогу виявити особливості поведінкових настанов як окремих мешканців, так і цілих соціальних груп. Для визначення структурної побудови дослідження використовувався проблемний метод. Методи систематизації та логічного аналізу дозволили викласти емпіричний матеріал в чіткій послідовності та звести його в єдину логічну схему. Разом із фундаментальними методами дослідження в роботі було ефективно використано архівознавчі та джерелознавчі підходи.

2. Формулювання наукового завдання, нове розв'язання якого отримано в дисертації.

Дисертацію Бабіча Олександра Вячеславовича присвячено комплексному історичному дослідженню процесу встановлення в Одесі окупаційного режиму, його геноцидних практик та взаємодії з місцевим населенням у період 1941-1944 рр. Фактично, впродовж зазначеного періоду мешканці Одеси були змушені адаптуватися до специфіки адміністративного, соціального, культурного проявів окупаційного уряду, що проявлялося в як масштабній колаборації, так і в особливих формах спротиву ворожій адміністрації. З'ясовано політико-правову основу існування міського населення впродовж тривалого періоду. Виявлено, що геноцидні практики окупаційного уряду в місті мали свою специфіку, яка обумовлювалася чисельністю єврейського та ромського населення. З'ясовано специфіку соціального простору міста в умовах співіснування з ворожим режимом з огляду на переважання жінок та малозабезпечених верств населення. Основною метою мешканців Одеси в умовах окупації було вижити.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна

полягає в тому, що це перше комплексне дослідження стратегій виживання та сприйняття мешканцями Одеси окупаційного режиму 1941-1944 рр., специфіки геноцидних практик щодо єврейського та ромського населення міста. Автор дисертації обстоює й доводить тезу про те, що діяльність румунської окупаційної адміністрації Одеси значною мірою визначалася тими завданнями, які вирішувало Королівство Румунія в Другій світовій війні. Зокрема, доведено, що

комплексна соціальна політика щодо малозабезпечених категорій населення обумовлювалася прагненням уникнути гуманітарної катастрофи та соціального колапсу, а отже пенсійне забезпечення, притулки для дітей стали частиною вимушеної взаємодії румунської адміністрації з мешканцями Одеси, що своєю чергою зняло напругу і навіть призвело до масштабного побутового колабораціонізму. Виокремлення цих особливостей та їх аналіз мають елементи наукової новизни. У процесі здійсненого наукового пошуку вперше до наукового обігу введено низку нових архівних документів, розширено розуміння основних тенденцій повсякдення мешканців великого міста в умовах окупації, їхнього життя та можливостей самореалізації в умовах співіснування з ворожим режимом.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Обґрунтованість наукових положень дисертаційної роботи О.В.Бабіча визначається правильністю та коректністю постановки мети і конкретних задач дослідження, використанням належного методологічного інструментарію дисертаційної роботи, репрезентативністю джерельної бази, яка є доволі широкою, різноплановою та інформаційно насиченою, в першу чергу, це неопубліковані архівні джерела та опубліковані документальні матеріали, що дозволило документально підсилити аналітичні висновки стосовно особливостей функціонування окупаційної адміністрації в Одесі 1941-1944 рр. та проблем виживання мешканців, а також широкою апробацією одержаних результатів дослідження. У дисертації містяться повні та детально доведені наукові результати, які опубліковані у 12 наукових працях, серед яких 5 статті у фахових наукових виданнях України, 7 статей, матеріалів і тез наукових конференцій, опублікованих у відповідних збірниках.

5. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених.

Здобувач показав високий рівень теоретичної підготовки. У кваліфікаційній роботі проаналізовано наявні наукові публікації вітчизняних та

зарубіжних авторів, що висвітлюють окремі аспекти досліджуваної проблематики. Здобувач продемонстрував високий рівень обізнаності з працями та науковими дослідженнями представників польської історичної науки за темою дисертації, а також показано низку нових завдань, що стоять перед державою.

6. Наукове та практичне значення роботи.

Кваліфікаційна робота Бабіча Олександра Вячеславовича має значну наукову та практичну цінність. Отримані дисертантом результати можуть бути використаними у науковій роботі професорсько-викладацького складу та студентів і аспірантів. Робота може бути використана в навчальному процесі – для підготовки монографічних досліджень з історії України, історії громадських організацій, а також у процесі викладання нормативних і спеціальних курсів у ЗВО. Дослідження матиме значення і для формування об'єктивного історичного погляду на історичні факти та події. Окрім того, при підготовці робочих програм, підручників, методичних матеріалів із зазначених дисциплін.

7. Використання результатів роботи.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Зокрема, науково обґрунтовані теоретичні положення поданого дисертаційного дослідження використовуються при викладанні дисциплін «Новітня історія України», «Соціальні конфлікти в Україні: історія та сучасність», «Усна історія: методи та методологія досліджень», а також у процесі підготовки навчально-методичних матеріалів, які можуть бути рекомендовані для вивчення під час самостійної роботи студентів та аспірантів. Крім того, матеріали дисертації та її висновки можуть бути використані для формування експозицій Одеських музеїв.

8. Повнота викладу матеріалів дисертації у публікаціях та особистий внесок здобувачки в публікації.

Результати дисертаційного дослідження О.В. Бабіча, відповідно до п.8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022, висвітлено у 5 статтях в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у 2 статтях у наукових виданнях України, 5 матеріалах і тезах наукових конференцій, опублікованих у відповідних збірниках.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дослідження:

1. Бабіч О. Зміни у чисельності населення Одеси у період окупації 1941-1944 рр. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : Історія. Чернівці. 2021. №1. С. 99-109.
2. Бабіч О. Пенсійне забезпечення населення Одеси у період окупації 1941-1944 рр. Південний архів (історичні науки) : збірник наукових праць. Херсон : Видавництво ХДУ. 2021. Вип. 35. С. 5-12.
3. Бабіч О. Структура та діяльність органів соціального забезпечення румунської окупаційної адміністрації в Одесі (1941-1944 рр.) Старожитності Лукомор'я. 2021. № 6 (9). С. 64-74.
4. Бабіч О.В. Жінки в умовах окупації. Одеса 1941–1944 рр. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Т. 33 (72). № 3. 2022. С. 1-10.
5. Бабіч О. Існування окремих етнічних груп Одеси в умовах окупації 1941 – 1944 рр. Чорноморська минувшина: записки Відділу історії козацтва на півдні України : зб. наук. праць / за ред. В. А. Смолія. Одеса : ФОП Бондаренко М. О. 2023. Вип. 18. С. 138-144.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Бабіч О.В. Підпілля і партизанський рух в Одесі (1941–1944 рр.): склад та етапи діяльності. Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: збірка наукових праць. Вип. 8 / Відп. ред. М. І. Михайлуца. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. С. 20-27.
7. Бабіч О. Діяльність органів соціального забезпечення румунської окупаційної адміністрації в Одесі (1941–1944 рр.). XIII Буковинська міжнародна

історико-краєзнавча конференція, присвячена 400-річчю Хотинської війни. Тези доповідей, Чернівці, 22–23 жовтня 2021 р. / Наук.ред. О. В. Добржанський. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2021. С. 129.

8. Бабіч О. Жінки в окупації (Одеса 1941-1944 рр.). Хаджибеївські читання: тези доповідей Всеукр. наук.конф. з історії України для студентів та аспірантів (м. Одеса, 24 черв. 2022 р.). Одеса : Видавець Букаєв В. В., 2022. С. 4-17.

9. Бабіч О. Приналежність до окремих етнічних груп як фактор виживання в умовах окупації (Одеса 1941–1944 рр.). XIV Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція. Чернівці, 27–28 жовтня 2023 р. Чернівці, 2023. С. 113-115.

10. Бабіч О. Існування окремих етнічних груп м. Одеси в умовах окупації 1941–1944 рр. Краєзнавство Півдня України в історичному вимірі та сучасному дискурсі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до 100-річчя заснування Одеської комісії краєзнавства при ВУАН, Одеса, 24–25 жовт. 2023 р. / Одес. нац. наук. б-ка ; упоряд. Є. В. Бережок ; відп. ред. Л. В. Арюпіна; ред.: Н. Г. Майданюк, І. С. Шелестович. Одеса, 2024. С. 209-212.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

11. Бабіч А., Бабіч О. Аналіз чисельного складу міста Одеси в роки Другої світової війни. Південний захід. Одесика. Історико-краєзнавчий науковий альманах. Вип. 24. Одеса: Друкарський дім, 2018. С. 136 – 149.

12. Бабіч О. Толерантність Одеси. Погляд історика. Трансформація української національної ідеї / упоряд. О. Доній. К.: Наш формат, 2019. С. 304-308.

Аналіз наукових праць здобувача, зазначених ним у списку опублікованих праць за темою дисертації, дає достатні підстави для висновку про те, що оприлюднені роботи повністю та адекватно відображають основні положення і висновки дослідження.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, його наукових праць та Експертного висновку результатів перевірки на академічний плагіат (перевірку здійснено в антиплагіатній інтернет-системі UNICHECK) встановлено, що

дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

9. Апробація матеріалів дисертації.

Результати дисертаційного дослідження Бабіча О.В. представлені дисертантом на 7 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Краєзнавча науково-практична конференція (м. Одеса, 8 квітня 2021 р.); XIII Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція, присвячена 400-річчю Хотинської війни (м. Чернівці, 22–23 жовтня 2021 р.); Всеукраїнська наукова конференція з історії України для студентів та аспірантів «Хаджибеївські читання» (м. Одеса, 24 червня 2022 р.); круглий стіл «Російсько-українська війна в аспекті неподоланого минулого: парадигми різного світобачення» (20–21 квітня 2023 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Краєзнавство Півдня України в історичному вимірі та сучасному дискурсі: до 100-річчя заснування Одеської комісії краєзнавства при ВУАН» (м. Одеса, 24-25 жовтня 2023 р.); XIV Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція (м. Чернівці, 27–28 жовтня 2023 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 220-річчю від дня заснування громади св. Павла в Одесі, «Церква і віра як життєва позиція вільної людини» (м. Одеса, 28-29 жовтня 2023 р.).

10. Оцінка мови і стилю дисертації.

Текст дисертації Бабіча О. В. «Населення Одеси у 1941–1944 рр.: динаміка, рефлексії на окупацію, стратегії виживання» підготовлений науковим стилем, державною мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені чітко, ясно, просто, переконливо, що забезпечує доступність та легкість сприйняття. Структура дисертації відповідає логіці здійсненого дослідження та включає анотацію, вступ, 3 розділи, висновки до кожного з розділів, загальні висновки, список використаної літератури, додатки.

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертація Бабіча О.В. спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Здобувачем повністю виконано освітню та наукову складову освітньо-наукового рівня вищої освіти.

12. Дотримання нормативних вимог щодо оформлення дисертації.

Дисертація Бабіча О. В. «Населення Одеси у 1941–1944 рр.: динаміка, рефлексії на окупацію, стратегії виживання» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія» відповідає вимогам, встановленим «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.2022 р.), «Вимогами до оформлення дисертацій», затвердженими Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40.

13. Рекомендація дисертації до захисту.

Дисертаційна робота Бабіча О. В. «Населення Одеси у 1941–1944 рр.: динаміка, рефлексії на окупацію, стратегії виживання» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія». за її актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблем, практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.2022 р.).

За результатами публічної презентації результатів дисертації та їх обговорення на засіданні кафедри історії України факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича дисертацію Бабіча О. В. «Населення Одеси у 1941–1944 рр.: динаміка, рефлексії на окупацію, стратегії виживання» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03

За результатами публічної презентації результатів дисертації та їх обговорення на засіданні кафедри історії України факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича дисертацію Бабіча О. В. «Населення Одеси у 1941–1944 рр.: динаміка, рефлексії на окупацію, стратегії виживання» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія», рекомендовано до захисту в спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» 03 «Гуманітарні науки»

19.08.2024 р.

Голова засідання
кафедри історії України
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
факультету історії, політології
та міжнародних відносин

Микола ГУЙВАНЮК

